Enghy Sándor

Új utakon a bibliai teológiai oktatás Sárospatakon[1]

Hogy megújulásra szükség van, azt mutatja az élet minden területe. A reformációra emlékezve egy tanszéknek is faladata a megújulás. Nem szeretném elfelejteni a megújulás hevében egyetlen n(N)agy elődömet sem, de az új irodalom megismerése és megismertetése is saját felelősségem része. A 2009-ben kezdődő új iskolai esztendőben különleges lehetősége a megújulásnak, hogy egy 2009-ben megjelent újszövetségi teológiát ismerhetünk meg a Library of Biblical Theology sorozatában (DUNN, J. D. G.: *New Testament Theology*. Nashville, 2009). A mű abban segíthet, hogy a legfrissebb információkon keresztül reformálódjon az Újszövetséget kutató tudományunk, megmerítkezve egy tiszta forrásból áradó, mozgásban levő, élő teológia folyamában.

Bevezetés[2]

Hogy kell megírni az Újszövetség teológiáját? Ez a kérdés sok olyan témát érint, melyeket meg kell vizsgálnunk, mielőtt tulajdonképpeni feladatunk elvégzéséhez látnánk. Ilyen kérdés például, hogy az Újszövetség teológiájának fogalma esetleg az újszövetségi dokumentumok *íróinak* koncepciójára utal-e, vagy inkább maguknak a *dokumentumoknak* a teológiájáról lenne szó? Ebben az értelemben többes számban *teológiákról* kell beszélnünk, vagy pedig egyes számban *teológiáról*? Vagy az Újszövetség teológiája az összes újszövetségi író közös teológiájának kutatását jelentené, feltéve, hogy létezett egy ilyen egyes számban értelmezett közös teológia? További kérdés, hogy az újszövetségi teológia fogalma alatt mennyiben értsünk mindig csak *egy teológiát*, ahelyett, hogy *a teológiáról* beszélnénk? Vagyis olyan teológiáról van szó, mely legalább részben a *mai kor íróinak* újszövetségi dokumentumokra vonatkozó *magyarázatát* foglalná magába? Ilyen értelemben szívesebben beszélnének némelyek inkább olyan teológiáról, melyet a mai olvasók és az első század szövegeinek találkozása teremt meg.

Az a tény, hogy ez az újszövetségi teológia egy sorozat, a Library of Biblical Theology részeként jelenik meg, egy további dimenziót is megnyit, nevezetesen: mit jelent valójában a „bibliai", és egyáltalán milyen Bibliáról is van szó? Ha az Újszövetség teológiájának megalkotása a fent említett kérdéseket veti fel, ezek még tovább bonyolódnak, ha az Újszövetség teológiája a bibliai

[1] Egy új szemléletű mű ismertetésének és közreadásának első része.

[2] DUNN, J. D. G.: *New Testament Theology* (Nashville, 2009) c. könyvéhez írt bevezetőjének (vii-ix. oldalak) fordítása.

teológia kontextusában jelenik meg. Mi lenne hát az Újszövetség bibliai teológiája, avagy az újszövetségi bibliai teológia?

Ilyen kérdésekre összpontosítja rögtön figyelmünket az első fejezet. Ha aztán ezeket a kérdéseket némiképp tisztáztuk, hogyan haladjunk tovább? Kívánatosnak tartom azoknak az elemeknek a feltárását, amelyek kezdetben is meghatározóak voltak az Újszövetség teológiája számára. Ez az a fejezet, a második, mely ritkán található meg olyan kötetekben, melyek az Újszövetség teológiája címet viselik. Egy ilyen fejezet hiánya furcsa számomra, minthogy azok a késztető és inspiráló tényezők, melyek az Istenről való beszédben, az ezzel járó hitben és ennek a hitnek a gyakorlati kidolgozásában jutnak kifejezésre, alapvetően szükségesek e hit és megnyilvánulásai helyes megítéléséhez.

De mi legyen az Újszövetség teológiájának anyaga? A múltban különböző módszerekkel és eljárásokkal találkozhattunk. Néhányan a témában született vagy a témával kapcsolatos korábbi tanulmányokat tekintik át. Bizonyára egyetlen újszövetségi teológia megírására irányuló kísérlet sem juthat messzire anélkül, hogy mérlegelné, vagy legalább figyelembe venné azokat a kérdéseket, melyeket olyan nagy egyéniségek vetettek fel e tárgyban, mint GABLER, WREDE, BULTMANN. Ennek a megközelítésnek azonban megvan a veszélye, mert egysíkú, egy kaptafára megy nyelvezetében, kérdésfelvetésében a korábbi témakezelésnek megfelelően, melynek irányvonalától soha nem tér el. Én inkább arra törekszem, hogy a vizsgált anyag, az újszövetségi szövegek határozzák meg, hogy mely témákat, kérdéseket tárgyaljunk fő helyen, az egyebekkel való foglalkozást pedig a lábjegyzetekre kívánom korlátozni. Ez utóbbi vállalkozás azonban inkább illusztratív jellegű, mintsem minden részletre kiterjedő. Főleg a legújabb bibliográfiára koncentrál, mivel a vitatott témák és exegetikai kérdések tárgyalásának lehetősége szinte végtelen.

Némelyek úgy haladnak végig szisztematikusan az Újszövetség dokumentumain, hogy sorban minden egyes író vagy dokumentum teológiáját magyarázzák. Ma ez bizonyul a legnépszerűbb módszernek az újszövetségi teológia művelésére, s ezt tükrözi is az, hogy milyen mértékben vált a munka történeti és leíró jellegűvé.[3] Ez a módszer nem valósítható meg a jelenlegi kötet terjedelmében és kereteiben, vagy egyébként csak nagyon felszínes és kivonatos áttekintés lenne. Ebben az esetben a cél sokkal inkább az, hogy ez egy sorozat bevezető kötete legyen. A sorozat következő köteteiben lenne majd több lehetőség a részletesebb fejtegetésre. Ez a kötet nem teheti meg, de nem is igényli, hogy átfogja az Újszövetség teológiájának teljes skáláját, csatlakozva a legújabb ilyen tárgyú két- vagy többkötetes sorozatok özönéhez.

A harmadik módszer tematikus megközelítéssel dolgozik olyan anyaggal, mely ilyen és ehhez hasonló fejezetekbe sorolható: teremtés, krisztológia,

---

[3] Például ebben az évtizedben: F. Hahn: *Theologie des Neuen Testaments: Band I*. Tübingen, Germany, Mohr Siebeck, 2002; I. H. Marshall: *New Testament Theology: Many Witnesses, One Gospel*. Downers Grove, Ill., InterVarsity, 2004; U. Wilckens: *Theologie de Neuen Testaments: Band I. Geschichte der urchristlichen Theologie*, 4 vols., Neukirchen-Vluyn, Germany, Neukirchener, 2005, vols. 3-4; F. Thielman: *Theology of the New Testament: A Canonical and Synthetic Approach*. Grand Rapids, Mich., Zondervan, 2005; F. J. Matera: *New Testament Theology: Exploring Diversity and Unity*. Louisville, Westminster John Knox Press, 2007. Marshall és Thielman iratról iratra megy, köztes szintetizáló fejezetekkel.

megváltás.[4] Ebben a megközelítésben jobbára a korábbi dogmatikai felfogás nyilvánul meg, mely a rendszeres teológia kategóriáit használja. Mai szakkifejezéssel élve a második megközelítés inkább diakronikus, a harmadik pedig inkább szinkronikus módszer.[5] A második módszer veszélye az, hogy figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy az Újszövetség iratai a hit dokumentumaiként közel két évezreden keresztül léteztek keresztyén írásokként. A harmadik pedig túl könnyen téveszti szem elől az egyes írások történelmi sajátosságát és az egyes dokumentumok sajátos helyzetéből adódó szembetűnő jellegzetességét.

A vágyam az, hogy bele tudjak helyezkedni abba a folyamatba, mely létrehozta az Újszövetség teológiáját. Szeretném úgy látni és kezelni az újszövetségi iratok teológiáját, mint ami él, mozgásban van, problémákkal küzdve azért a hitért és életért, mely ezekben az írásokban jut kifejezésre, s első renden ez volt megírásuk indítéka is, illetve azért is őrizték meg ezeket, hogy a hit és élet folyamatának legyenek éltető forrásai. Ebből adódóan váltak írásokká, melyeket így tartottak számon. Ezt a folyamatot írom le és jellemzem úgy, mint teológizálást, teológiai rendszer alkotását. Javaslom, hogy tekintsük az újszövetségi teológiát az Újszövetség rendszere megalkotásának, mely méltányolja az újszövetségi iratok történeti kialakulását, azok folyamatos hatását a későbbi gondolkodásra, a keresztyén hitben betöltött szerepükkel együtt.

A sorozatnak (Library of Biblical Theology) megfelelően a kötet anyagát nem csupán az Újszövetség határozza meg, hanem az Ószövetség és Újszövetség közös témái is, a két szövetség közötti kontinuitás és diszkontinuitás. A sorozat célkitűzéseinek megfelelően az anyag négy fejezetre oszlik, mely elegendő arra, hogy lefedje az Isten, megváltás, Izrael/egyház, etika négy nagy területét.[6] Ebben a bevezetésben megpróbálok egy előzetes áttekintést adni a legfontosabb anyagra nézve, melyeket majd a következő kötetek tárgyalnak. Felvázolom a tárgyalandó témákat, s közben azokra a feszültségekre összpontosítok, melyek a korai keresztyénség kialakulásával jelentkeztek a második temp-

---

[4] Például: A. Richardson: *An Introduction to the Theology of the New Testament*. London, SCM, 1958; K. H. Schelkle: *Theology of the New Testament*. 4 vols., Collegville, Minn., Liturgical, 1971, 1973, 1976, 1978; D Guthrie: *New Testament Theology*. Leicester, England, InterVarsity Press, 1981; G. B. Caird: *New Testament Theology*. Oxford, England, Clanderon, 1994; F. Vouga: *Une théologie du Nouveau Testament*. Geneva, Labor et Fides, 2001. Richardson és Schelkle tematikus megközelítését korábban ismertette G. Hasel: *New Testament Theology: Basic Issues in the Current Debate*. Grand Rapids, Mich., Eerdmans, 1978, 73-82.

[5] Négy másik újszövetségi teológia ismertetése után (dogmatikai megközelítés, kronológiai megközelítés, kérügmatikus megközelítés és a szerzőről-szerzőre megközelítés) Caird a konferenciabeszélgetés megközelítést választja az apostoli tanácskozás mintájára (Gal 2,1-10): a különböző résztvevők (ÚSZ-i szerzők) hozzáteszik saját mondanivalójukat minden egyes tárgyalt témához (*New Testament Theology*, 5-26.). Marshall bírálja ezt a megközelítést: „Caird nem igazán képes többre, mint hogy helyzetjelentéseket közöljön a megszólalóktól anélkül, hogy utalna arra, hogyan válaszolt volna például János Pálnak." (*New Testament Theology*, 25.).

[6] Vö.: különösképpen C. H. H. Scobie: *The Ways of God: An Approach to Biblical Theology*. (Grand Rapids, Mich., Eerdmans, 2003) c. művét, akinek a „vázlata" (több mint 800 oldalas!) a következő részekre oszlik: „Isten parancsa", „Isten szolgája", „Isten népe" és „Isten útja".

lom zsidóságának írásra vonatkozó hagyományaiban. Ha felkeltem az érdeklődést a további kötetek iránt, sikeresen elvégeztem feladatomat.

Közlemények

GILEADI
BALSAMOM.

A'
Dög Halál ellen.
Mellyet, Német Nyelven irt vólt
FRIDRIK ADOLF LAMPE
Hires Sz. Irás Túdó, és a' Bremai
Sz. Gyülekezet' Lelki Páſztora.

MOSTAN PEDIG
Nemzete romláſának Okait 's az ISTEN
igaz Utait tudakozni kivánó Ke-
gyes Lelkeknek haſznára
ſzületett Nyelvén
ki-botſátott
F. BANYAI ISTVAN.

Hozzá adattattak a' Dög Halálnak idejé-
re alkalmaztatott két Buzgó Kö-
nyörgéſek, mellyeket
irt Tiſzt.
T. SZATHMARI MIHALY
Uram, a' S. Pataki Oskolának
moſtani Igazgatója.

Nyomtattatott FRANEKERABAN. 1741.

Gileadi balsamom címlapja Bányai dedikációjával